

STATEN SOM CENTRALBEGREPP: DRAG I TIDIGARE FINLÄNSK STATSVETARDOKTRIN

D a g A n c k a r

Om vi med statskunskap förstår studiet av politik är det första vi kan säga om disciplinen att den har gamla traditioner. »Politics is necessarily an ancient and universal experience, and the art and science of political analysis have developed over several thousand years throughout many sections of the globe», skriver t.ex. *Robert Dahl*.¹ Vad man skall förstå med politik och hur man skall studera detta begrepp är emellertid frågor som vid olika tidpunkter besvarats på olika sätt. Uppfattningarna om statskunskapens område har genomgått stora förändringar, vilka bl.a. inneburit att disciplinen tilldelats en mer självständig roll i förhållande till vetenskaper som den tidigare varit intimt förbunden med. Det har t.ex. sagts att statskunskapens tidigare utveckling i Sverige »innebar ett slags emancipation från statsrätten; den fick så att säga sin prägel genom att ta avstånd från denna».²

I och för sig kunde man kanske hävda att det inte alls är angeläget att dra gränser mellan olika vetenskaper. Discipliner är olika sätt att studera fenomen och tillämpandet av dessa sätt har lett till att fenomenen grupperats i allt mindre klasser. Det viktiga är — kunde man säga — att arbeta fram synteser om dessa klasser; att möjliggöra en meningsfull integrering av den kunskap man nått fram till inom olika vetenskaper. Detta kan givetvis äga sin riktighet. Icke desto mindre kan det ha sitt intresse och vara värdefullt att veta hur t.ex. statskunskapens idkare sett på sina uppgifter, hur de uppfattat statskunskapens egenart och sin egen identitet i förhållande till andra vetenskaper. De frågor som aktualiseras i detta sammanhang har m.a.o. att göra med den eventuella förekomsten av en integrerad vetenskaplig grundsyn på ämnet.

Syftet med min framställning är att anföra några betraktelser kring intresseorienteringar i äldre finländsk statsvetardoktrin. Då jag endast har ett fåtal minuter till mitt förfogande blir min diskussion med nödvändighet starkt skissartad och fragmentarisk, varför jag inte anser mig ha skäl att gå in på en begreppslik analys av komponenten »intresseorienteringar». Komponentens »äldre» kräver däremot en viss precisering.

Beträffande denna tidsbestämning kan vi nämna att man i litteraturen på området framhållit att mitten av 1950-talet innebar en vattendelare i finsk

statskunskap; en tid då nya strömningar fick sitt genombrott och överflyttade intresset på nya problem.³ Även beträffande det kvantitativa utbudet doktorsavhandlingar på området markerar 1950-talets senare hälft en vändpunkt och ett uppsving jämfört med tidigare förhållanden.⁴ Dessa iakttagelser kan vi komplettera med påpekandet att 1950-talets inbrott egentligen innebar en generationsväxling inom finländsk statskunskap. Den sista förkrigstida statsvetenskapliga doktorsavhandlingen lades fram år 1938; den första efterkrigstida avhandlingen granskades år 1950. Den mellanliggande periodens längd gör det rimligt att säga att de personer som disputerade före krigen utgör den första generationen statsvetare i vårt land; en grupp personer som kom att intaga ledande positioner i den statsvetenskapliga hierarkin och följaktligen starkt präglade utvecklingen av vår statskunskap under dess första årtionden. Det är dessa personer som skall stå i centrum för vårt intresse, och vi skall låta 1950-talets inbrott bilda en ungefärlig bakre tidsgräns för vår framställning.

Vilka personer är det då fråga om?

Sven Lindman disputerade år 1937 («Studier över parlamentarismens tillämpning i Finland 1919—1926») och utnämndes 1942 till professor i statskunskap med kommunalkunskap vid Åbo Akademi, medan *Jussi Teljo* disputerade år 1934 («Valtio ja yhteiskunta Snellmanin valtiosofiosiassa») och 1949 blev professor i allmän statslära vid Helsingfors universitet. Dessa två lärostolar är de äldsta i ämnet i vårt land (inrättade 1918⁵ resp. 1921). Lindman hade 1937 utnämnts till docent vid Åbo Akademi och 1938 förordnats att bestrida professuren i statskunskap och statistik därstädes; Teljo hade 1938 utnämnts till docent vid Helsingfors universitet och hans professorsutnämning innebar att han flyttade över från Yhteiskunnallinen Korkeakoulu, där han sedan 1946 innehaft professuren i statskunskap. *Lolo Krusius-Ahrenberg* disputerade samma år som Teljo («Der Durchbruch des Nationalismus und Liberalismus im politischen Leben Finnlands 1856—1863») och utnämndes 1948 till professor i historia och statskunskap vid Svenska Handelshögskolan efter att 1945 ha blivit docent i såväl finsk och skandinavisk historia vid Helsingfors universitet som ekonomisk historia och statskunskap vid Svenska Handelshögskolan. *Yrjö Ruutu* disputerade så tidigt som år 1922 med den första avhandlingen i statskunskap i vårt land («Kansakunta. Poliittinen tutkimus»). Han utnämndes 1949 till innehavare av en professur i internationell politik vid Yhteiskunnallinen Korkeakoulu; tidigare hade han 1925 blivit docent vid Helsingfors universitet och åren 1931—38 bestred han professuren i allmän statslära därstädes. År 1945 hade han blivit e.o. professor vid Helsingfors universitet. *Tuttu Tarkiainen* disputerade år 1938 («Tasavallan presidentin asema Suomen parlamentaarisessa hallitusjärjestelmässä») och blev efter att ha innehaft olika befattningar inom näringslivet och utrikesförvaltningen år 1952 professor i statskunskap vid Yhteiskunnallinen Korkeakoulu. — Denna namnlista bör vi givetvis komplettera med *K. R. Brotherus*, den förste innehavaren av lärostolen i allmän

statslära vid Helsingfors universitet (utnämnd år 1924). Brotherus disputerade redan år 1905 med en avhandling om Immanuel Kants historiefilosofi («Immanuel Kants Philosophie der Geschichte»), och även om avhandlingens tema således inte gärna kan betraktas som statsvetenskapligt intar Brotherus i egenskap av den förste egentliga innehavaren av en professur i statskunskap en självklart central ställning i vår statsvetenskaps historia.

Dessa personer var givetvis inte de enda som under den period som intresserar oss lämnade bidrag på statskunskapens område och förde disciplinen framåt. Som ett exempel på vetenskapsmän som gjorde sina huvudsakliga insatser på andra fält, men ändå intresserade sig för statsvetenskapliga problem kan vi nämna professorn i nordisk historia vid Åbo Akademi, P. O. von Törne, som bl.a. skrev en bok om «Parlamentarismen i Europa» (1936) och även uppträdde som fakultetsopponent vid Sven Lindmans disputation.⁶ Det begränsade syftet med vår framställning tillåter oss dock att på det hela taget bortse från insatser utanför det snäva persongalleri vi ovan redogjort för. När vi alltså nu går till att diskutera intresseorienteringar, sker detta med en medveten inriktning på de personer som dominerade vår tidigare statskunskap och upplevde denna disciplin som sin egen.

*

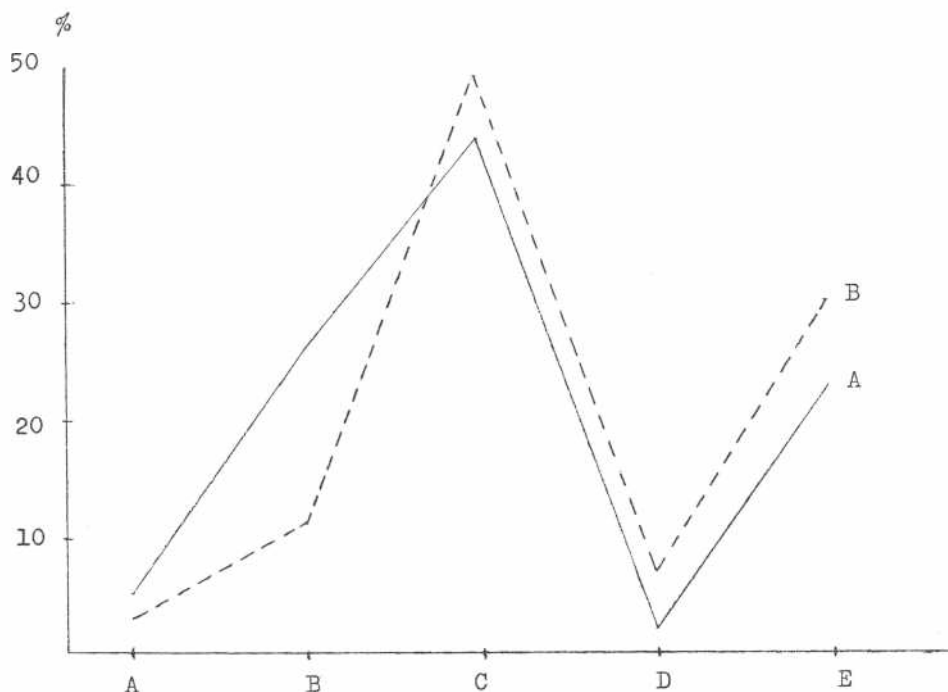
Vi kan här utgå från de sammanfattande reflexioner varmed *Jan-Magnus Jansson* avslutar sin stora doktorsavhandling om Hans Kelsens statsteori (1950). Staten blir för Jansson den organisationsform som skall stå i centrum för statskunskapen. »Inom statslärans sfär faller allt, som på något vis har relevans i förhållandet till denna organisation», skriver han.⁷ Detta innebär att statslärans intresse för sociala sammanhang reduceras ju lösare förbindelserna mellan dessa sammanhang och den formella statsorganisationen är, och det innebär också att den internationella politiken enligt Jansson kommer att ha mycket litet att göra med statsläran. »En stats utrikespolitik regleras naturligtvis på många sätt av konstitutionella rättsregler och kutymmer. Men som sådan består den — liksom f.ö. också inrikespolitiken — av en oerhörd mängd individuella aktioner som vanligen är alldeles ointressanta för en forskare som intresserar sig för staten såsom organisation. Den internationella politiken som vetenskap frågar framför allt efter de olika aktionernas maktpolitiska syfte och bildar därmed en disciplin för sig, som systematiskt står nära historien».⁸

I mycket kan dessa synpunkter sägas vara representativa för den doktrin vi här studerar. Innan vi går att något nyansera detta påstående skall vi emellertid försöka teckna en helhetsbild av hur det konkreta forskningsintresset utformades.

Om vi tillgriper det enkla kvantitativa förfarandet att fördela de skrifter som före 1950 publicerats av de personer vi betecknat som den första generationen statsvetare (materialgrupp A) på ett antal olika statsvetenskapliga

sektorer, kommer vi till den intresseprofil, som återges i figur 1. I jämförande syfte har i figuren även angetts motsvarande intresseprofil för de uppsatser av inhemska författare som ingår i de sex första banden (1941—49) av Statsvetenskapliga föreningens årsbok *Valtio ja yhteiskunta* (materialgrupp B). Klassificeringsenheterna utgörs av textsidor, och för materialgrupp A har endast sådana skrifter observerats som dels representerar större och mer vägande insatser från författarnas sida,⁹ dels är av en klart statsvetenskaplig karaktär.¹⁰ Vårt klassifikationsschema är i allt väsentligt det samma som kommer till användning i *International Bibliography of Political Science*, och de olika sektorerna är följaktligen med tillhörande bokstavsnyckel följande: statskunskapens teori och metodologi (A); politiska idéer (B); statsskick och förvaltning (C); styrelseprocesser (D); och internationella relationer (E).

Figur 1. Sektorala intresseprofiler: materialgrupperna A och B.

Profilerna för de båda materialgrupperna är som synes tämligen identiska, och detta berättigar till påståendet att det mönster som gäller för statsvetarna i ledande ställning är representativt även för de intresseströmningar som kom

till uttryck på lägre hierarkiska nivåer. I denna mening kan vi då tala om generella drag i tidigare finländsk statskunskap. Vardera materialgruppen redovisar en mycket markant topp för sektor C, och detta dominerande intresse för med staten och statsskicket sammanhängande problem är i själva verket större än figuren utvisar: en mycket betydande del av de skrifter vi hänfört till sektor B kunde lika gärna föras till sektor C. De politiska idéer det är fråga om har nämligen ofta centerats kring staten, dess roll och funktioner. En jämförelse med motsvarande profiler för senare efterkrigstida år¹¹ ger med all önskvärd tydlighet vid handen en nedgång i sektor C och en motsvarande uppgång i sektor D — en utveckling som kan karaktäriseras i orden »från staten till det politiska systemet och dess inputstrukturer». Om vi med anlitande av *Thomas Kuhns* välkända terminologi kallar en allmänt omfattad syn på vad som är att betrakta som legitima problem inom en disciplin för paradigm,¹² har vi uppenbarligen skäl att konstatera att intressefokuseringen på staten och det konstitutionella konstituerade något i objektsmässig mening paradigmiskt i vår tidigare statskunskap. Detta intryck förstärks f.ö. ytterligare om vi ser hur den statsvetenskapliga högre undervisningen konkret gestaltade sig.¹³ Allt detta hindrar dock inte att den gemensamma objektsramen gav utrymme för olika forskningsstrategiska tolkningar och tyngdpunktspaceringar.

Dessa kom i viss mån till uttryck redan i inställningen till närdisciplinerna. En gränsdragning mot statsrätten och den politiska historien var man visserligen mån om att upprätthålla — förvaltnings- och författningshistoria var statskunskap, beskrivningar av det allmänna politiska skeendet och den allmänna politiska händelseutvecklingen var inte statskunskap.¹⁴ Detta hindrade inte att t.ex. Brotherus var benägen att hävda att politisk historia på samma sätt som praktisk filosofi var viktiga stödämnena för den allmänna statsläran;¹⁵ däremot var Brotherus mer tveksam angående sociologin,¹⁶ som t.ex. Lindman betecknade som »detta för den moderna statskunskapen synnerligen betydelsefulla fack».¹⁷ Vi saknar här möjlighet att närmare penetrera dessa nyansskillnader och får nöja oss med det allmänna påpekandet att det torde vara berättigt att se dem som utflöden av ett visst spänningsförhållande mellan det termerna »allmän statslära» och »statskunskap» uttryckte.

Jussi Teljo hade inte stor förståelse för en metafysisk statsuppfattning. Det förtjänar nämnas att Teljo redan i sin doktorsavhandling om Snellmans statsfilosofi starkt underströk att en metafysisk statsteori utgjorde ett hinder för ett fruktbart studium av en växelverkan mellan samhälle och statsförfattning.¹⁸ Sven Lindman företrädde även ett vitt synsätt — allmän statslära var för honom en trång term. Den var — skrev han i ett sammanhang — »något missvisande».¹⁹ Han hade fått sin huvudsakliga vetenskapliga skolning i Sverige och var påverkad av sin lärare, *Axel Brusewitz*, inriktning på statslivet i dess faktiska, konkreta gestaltning, där man ej borde stanna vid författningen som

sådan, utan intressera sig för dess faktiska funktionerande, för stats- och samhällsorganisationen med författningen som centrum.²⁰ Det vore — skrev Lindman i ett brev till Jan-Magnus Jansson i december 1950 i anledning av dennes disputation — nog att våldföra sig på traditionellt språkbruk att hänföra t.ex. *Göran von Bonsdorffs* avhandling om »Självstyrelsetanken i finlandssvensk politik» (1950) till den allmänna statsläran. Inom statskunskapen hörde avhandlingen däremot hemma.²¹ Ställningstagandet är ett exempel på Lindmans benägenhet att fatta statsskicket i en vidsträckt mening och inrymma t.ex. förvaltningsorganisationen i statskunskapens studieobjekt.

Att vi här explicit framhåller Teljo och Lindman innebär inte att de stod i skarp opposition till andra uppfattningar av staten och statskunskapen. Visserligen hände det ibland att man redovisade en annan syn på statskunskapens karaktär och talade för t.ex. en legalistiskt orienterad statskunskap, men inlägg av denna typ gjordes av företrädare för andra discipliner, inte av statsvetare.²² När vi tidigare talade om en viss spänning mellan »allmän statslära» och »statskunskap» avsåg vi närmast de drag av metafysik som kännetecknade vår tidigaste »allmänna statslära». Mot en sådan metafysisk tradition stod Teljo och Lindman givetvis i opposition, men det är å andra sidan viktigt att påpeka att det vid tiden för nämnda personers framträdanden inte längre fanns mycket att opponera sig mot. Den metafysiska traditionen — om vi överhuvudtaget kan tala om en konturfast sådan — kvarlevde inte längre.

Janssons lärare, K. R. Brotherus, hävdade nog för sin del i mitten av 1920-talet att statskunskapen borde inrikta sig på att finna de allmänmänskliga syften som är av bestående betydelse i statslivet och kan belysa vad Brotherus kallade statslärans »högsta fråga»: Vad är statens syfte?²³ Brotherus anknöt här starkt till den tyska statslärans traditioner, särskilt till *Georg Jellinek*, som i sin berömda »Allgemeine Staatslehre» förfäktade tanken att statsvetarna borde söka »die Lösung des wichtigsten und schwierigsten Grundproblems der Staatslehre, der Erkenntnis der Natur des Staates».²⁴ Emellertid kom denna brotheruska programförklaring inte att prägla hela hans långa verksamhetstid; det intresse för historiska och filosofiska frågor som utmärkte hans tidigare produktion fick med tiden mer jordnära och konkreta drag — låt vara att han ännu år 1940 kunde uppträda till metafysikens försvar.²⁵ Vi kan här som ett exempel peka på en studie av partiförhållandena i Finlands riksdag,²⁶ och vidare kan det ha sitt intresse att notera att Brotherus, när han 1942 bedömde Lindmans kompetens för professur, fann anledning påtala att Lindman i en lärobok inte gett de olika förvaltningsgrenarna en tillräckligt systematisk behandling.²⁷ En på visst sätt liknande utveckling finner vi hos Yrjö Ruutu — vi skall snart närmare återkomma till honom — som mot slutet av sin likaså mycket långa vetenskapliga bana inte i samma utsträckning som tidigare entusiasmerades av en organiskt orienterad statsuppfattning. På det hela taget är det nog befogat att säga att motsättningen mellan allmän statslära

och statskunskap blev rätt så diffus mot slutet av den period vi här intresserat oss för.

Om vi sedan säger några ord om den internationella politiken kan vi först med ledning av figur 1 uppenbarligen konkludera att denna sektor väckt en större uppmärksamhet än vad den utgående från en argumentering enligt Janssons linjer borde ha gjort. Vi skall försöka nyansera denna iakttagelse genom att sammanslå materialkategorierna A och B för denna sektor och i en fyrfältstabell (tabell 1) ange vilket utseende sektorn antar när vi fördelar materialet i procent längs dimensionerna tid och rum. Tids- och rumsbestämningarna framgår ur tabellen. Vi kan sammanfatta den bild vi då erhåller i ett konstaterande att tyngdpunkten kraftigt ligger på globala förhållanden efter första världskriget. Detta innebär då tydligen att vi har att göra med ett intresse som är starkt miljöbetingat, inte nödvändigt vetenskapligt betingat. »Maailmansodan päättymisen jälkeen kansat ja valtiomiehet saivat ponnistaa voimansa korjatakseen sodan tuottamat vauriot ja ratkaistakseen rauhansopimusten luomat uudet ongelmat» — med dessa ord inleder Jussi Teljo ett av sina arbeten på området²⁸ och orden är enligt vårt förmenande ett pregnant uttryck för de känslor och problem som till en väsentlig del utgjorde det internationellt-politiska intressets upprinnelsekällor.

Tabell 1. Beskrivning av sektor E (internationella relationer): korstabulering av tids- och rumsdimensioner.

		T I D	
		Före I världs- kriget	Efter I världs- kriget
R	Europa	5	29
U	Det internationella systemet		
M		3	63

Detta kan emellertid inte tolkas så att intresset för internationell politik saknade i vetenskaplig mening seriösa bevekelsegrunder. Sådana förekom förvisso — låt vara att de ibland, som t.ex. hos Lindman, närmast hade en praktisk, av undervisningens och forskningens behov dikterad karaktär.²⁹ Särskilt bör vi här naturligtvis nämna Yrjö Ruutu, denna statskunnskapens särpling, vars vetenskapliga och politiska utveckling och handlande egentligen borde bli föremål för en egen avhandling.

Ruutu måste tveklöst betraktas som en banbrytare och föregångare inom sektorn internationell politik, inte så mycket därför att han vetenskapligt skulle ha bildat skola eller därför att hans författarskap skulle ha varit särskilt högtstående, utan helt enkelt därför att ungefär hälften av hans mycket omfattande produktion fram till år 1950 kan hänföras till den internationella politikens område. Ruutus uppfattning av staten hade tagit starka intryck av *Wilhelm Ostwalds* energetiska lära,³⁰ men Ruutu gav ett självständigt bidrag till

denna tankekonstruktion i det nationen, inte staten, för honom blev den politiska enhet som förverkligade samfundsenenergin.³¹ Uttrycker vi oss litet annorlunda kan vi säga att staten i Ruutus föreställningsvärld var ett nödvändigt, inte tillräckligt villkor för existensen av en energetisk helhet — endast nationen var en sådan enhetlig samhällelig grupp som effektivt kunde samordna sina resurser till att omvandla råenergi till bruksenergi, men denna grupp måste samtidigt bilda en självständig stat för att oinskränkt kunna besluta om sin nationella energi. Som *Erik Allardt* mycket riktigt påpekar, finns det i Ruutus referensram ett klart anti-individualistiskt element,³² och detta kan väl vara en rimlig förklaring till att hans framträdanden väckte politisk genklang särskilt inom den förkrigstida nationalistiskt sinnade studentrörelsen.³³ Samtidigt som vi då kan konstatera att Ruutus teorier hade en större politisk än vetenskaplig genomslagskraft bör vi emellertid uppmärksamma att hans inriktning på det mellanstatliga och det internationella systemet ibland ledde honom till sådana formuleringar av disciplinens område som ter sig helt acceptabla med nutida mått. »Kansainvälinen politiikka tieteellisenä tutkimusalana tarkastaa kansainvälistä vuorovaikutusta intressien eli etupyrkimysten ja muuttuvaisuuden järjestelmänä», skrev Ruutu i en lärobok från mitten av 1930-talet.³⁴ Bortser vi från den dimmiga energetiska tankevärld där dessa ord var förankrade, ter de sig med sitt utpekande av interaktioner och maktförhållanden överraskande insiktsfulla och moderna.

Ovanstående korta reflexioner har gällt en tämligen diffus metodologisk konfliktdimension. Vi skall avslutningsvis säga några ord om en annan metodologisk dimension och dess doktrinära förankring.

*

När Jussi Teljo år 1949 tillträdde professuren i allmän statslära vid Helsingfors universitet höll han en installationsföreläsning³⁵ som utmärktes av en för dåtida förhållanden tämligen radikal programförklaring och följaktligen väckte stor uppmärksamhet. Teljo knöt an till de behaviorala strömningar som under 1940-talet gjort sig gällande främst i USA. Dessa strömningar uttryckte — framhöll Teljo — ett nytt och fruktbart sätt att se på statskunskapen och dess uppgifter. Man skulle inte längre uppehålla sig vid klassificering och typologisering av institutioner och statskick; uppmärksamheten borde i stället inriktas på det politiska kraftfältet och dess maktkonstellationer. Studiet av detta kraftfält skulle i sista hand syfta till att finna invarianser, och dessa invarianser borde ha att göra med individens och grupperns politiska verksamhet och attityder. Staten behövdes ej längre som centralbegrepp:

»Samoin kuin tieteellisen psykologian tutkimuskohteena ei ole 'sielu', vaan sielulliset ilmiöt, samoin valtio-oppi ei tutki 'valtiota', vaan valtiollisia ilmiöitä. Ja samoin kuin psykologinen tutkimus tähtää sielullisen elämän lainalaisuuksien löytämiseen, samoin valtio-opillinen tutkimus pyrkii

valtiollisessa elämässä piilevien säännönmukaisuuksien paljastamiseen. Valtio-opin tutkijat tulevat mainiosti toimeen ilman valtiota niin kuin psykologit ovat hyvin menestyneet ilman sielua». ³⁶

Dessa ord har blivit bevingade i senare statsvetardoktrin — de har ansetts markera en startsignal för en modernare beteendeorienterad syn på statskunskapen i Finland. En bedömare har sålunda förklarat att »tämän mukaisesti valtio-oppi muuttui Suomessa varsinaiseksi yhteiskuntatieteeksi 1950-luvun puolivälissä» ³⁷ och en annan har skrivit att Teljos ord »tavallaan merkitsivät koko modernin suomalaisen valtio-opillisen tutkimuksen alkua». ³⁸ Omdömen av denna art har vunnit spridning även inom den internationella litteraturen. ³⁹ Också i en annan mening har Teljo fått framstå som en statskunskapens pionjär i Finland: det har framhållits ⁴⁰ att hans bok »Kansaneduskunta ja valtion tulo- ja menoarvio» (1938) var ett banbrytande arbete i det boken förebådade det intresse för politiska allokeringar och deras konsekvenser som först långt senare skulle bryta fram inom disciplinen. Utan att på något sätt förringa Jussi Teljos insatser och hans betydelse för finsk statskunskap måste vi här konstatera att dessa omdömen inte ter sig helt rättvisa.

Det är härvid inte så angeläget att påpeka att Teljos nyssnämnda bok är en tämligen traditionell och legalistiskt upplagd studie av riksdagens budgetmakt; att den inte går in på budgetallokeringarnas sociala konsekvenser; och att den följaktligen inte har någonting att göra med det som i modern systemanalytisk terminologi benämnes »outcomes». ⁴¹ Ej heller är det särskilt angeläget att påpeka att Teljos programförklaring inte kan ses mot bakgrunden av hans egen övriga produktion och att han följaktligen inte levde som han lärde. Teljos sista större arbete — »Suomen valtioelämän murros 1905—1908» — utkom av trycket året innan han höll sin installationsföreläsning, och om boken anförde en senare recensent — icke utan ett lätt anslag av ironi — att den till sin allmänna uppläggning inte var att se som en exemplifiering av programförklaringen. ⁴² Det viktiga i detta sammanhang är att de metodiska grepp och det sökande efter det generella som Teljo efterlyste redan hade gjort sitt intåg i finländsk statskunskap.

Härmed avser jag då inte det i och för sig intressanta faktum att K. R. Brotherus redan ett kvartsekel tidigare i sin installationsföreläsning uppehöll sig vid det som var konstant och oföränderligt i politiken. Brotherus underströk att statskunskapen borde intressera sig för den konkreta verkligheten — »mitä valtio tosiasiallisesti on ja mitä valtiollinen elämä tosiasiallisesti sisältää». ⁴³ En gränsdragning till närdisciplinen politisk historia borde härvid ske så att historievetenskapen utredde utvecklingens faktiska förlopp, medan statskunskapen borde inrikta sig på det som stod utanför det föränderliga, på de konstanta faktorer och värden som kunde härledas ur statens väsen. ⁴⁴ Som sistnämnda bestämning visar var det närmast en metafysisk statsuppfattning

som Brotherus här höll fram, inte lagbundenheter och invarianser i den mer moderna och stringenta form som Teljo avsåg.

Vad jag emellertid vill upprepa är att politiskt beteende hade varit föremål för ett intensivt och invariansorienterat studium i inhemsk statskunskap redan långt före Teljos installationstal. Jag avser härvid Sven Lindmans skrifter från 1930-talet, främst »Parlamentarismens införande i Finlands statsförfattning» (1935), »Statsrådet i Finland 1919—1934» (1935) och framför allt doktorsavhandlingen »Studier över parlamentarismens tillämpning i Finland 1919—1926» (1937). Inställningen till Lindman har egentligen varit ganska ambivalent i senare statsvetardoktrin: samtidigt som hans numera ålderstyngda doktorsavhandling fortfarande är flitigt citerad och »still going strong» på ett ganska förbluffande sätt, har man undvikit att explicit framhålla hans ställning av statsvetenskaplig banbrytar i vårt land. I och för sig är det naturligtvis inte särskilt angeläget att ge sig in på rangordningsdiskussioner och fråga efter vem som först gjorde vad, men om omdömen av denna art skall fällas är det viktigt att de är riktiga.

Lindmans framträdanden på 1930-talet innebar en brytning med den av filosofi, juridik och historia präglade statsvetartradition, som tecknats av tidigare arbeten av Ruutu, Brotherus, Teljo och Krusius—Ahrenberg. Samtidigt innebar de ett första definitivt steg in i en beteendeorienterad fas — låt vara att det var fråga om grupperns beteende — och Lindman får nog i denna inskränkta mening betraktas som den första behavioralisten i vår statskunskap.⁴⁵ Samma gäller emellertid om vi anlägger ett vidare synsätt och i stället för studiet av politiskt beteende talar om ett behavioralistiskt studium av politik.⁴⁶ Skriften om »Statsrådet i Finland» är det första större statsvetenskapliga arbete som präglas av kvantitativa ansatser, och även om dessa ansatser i dagens läge ter sig ganska oskyldiga var detta säkert inte fallet i medlet av 1930-talet.⁴⁷ Det systematiskt upplagda slutavsnittet i Lindmans doktorsavhandling är vidare det första medvetna större försöket till ett induktivt frambringande av empirisk teori i finländsk statskunskap och till det beteendeorienterade och det kvantitativa kan vi då lägga ett tänkande i termer av invarianser. (Det är naturligtvis just denna sistnämnda omständighet som gjort Lindmans avhandling »tidlös» i den meningen att den kan accepteras och återopas än i den dag som är). Det Teljo så energiskt efterlyste 1950 fanns redan på 1930-talet i vår statskunskap — *nota bene* om vi kvarhåller tanken på staten som centralbegrepp.

Sistnämnda reservation är väsentlig. Det intresse för det politiska kraftfältet och dess maktkonstellationer som Teljo efterlyste fanns nämligen inte i en frikopplad form i vår tidigare statskunskap; från staten och statsförfattningen ville man inte kasta loss. Ser vi t.ex. närmare på Lindmans nyssnämnda studier skall vi finna att hans intresse för partiets beteende hade en vad vi kunde kalla funktionalistisk bakgrund: det var partiagerandets betydelse för

det politiska systemets sätt att fungera som stod i centrum, inte partiernas beteende som sådant eller aktörernas strävanden efter makt och inflytande. Det är då rimligt att säga att *Arthur Bentleys* berömda kritik av statskunskapen som en död vetenskap som inte kunde räddas av »those who take the fictions of constitutional law and pretend thereby to give a real picture of society in the process of governing itself»⁴⁸ inte hade trängt in i finländsk statsvetardoktrin — en omständighet som i dagens perspektiv när staten ånyo gör sitt intåg i statskunskapen inte nödvändigtvis behöver betraktas som negativ.

NOTER

Installationsföreläsning vid tillträdet av professorsämbetet i statskunskap vid Åbo Akademi den 1 februari 1975

¹ Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis*, Prentice-Hall, Inc. 1963: Englewood Cliffs, s. 2.

² Nils Herlitz, Statsrättsliga synpunkter på statskunskapen, *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1966: 4, s. 379. Jmfr även Paavo Kastari, *Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet*, WSOY 1969: Porvoo, ss. 13—14.

³ Jan-Magnus Jansson, Nya linjer i finländsk statsvetenskap, *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* 1965: 2, s. 47.

⁴ Dag Anckar, *Dissertationer i finsk statskunskap: anteckningar kring en bibliografisk förteckning*, Meddelanden från institutet för samhällsforskning, Åbo Akademi, Ser. B: 24 (1973), ss. 7—9.

⁵ Svensken *Gunnar Rexius* utnämndes år 1918 till innehavare av professuren i statskunskap vid Åbo Akademi (Jan-Magnus Jansson, *Politiikan tutkimus Suomessa, Poliitiikka 1959: 1—2*, s. 2, W. E. Nordström, *Academia Aboensis Rediviva 1918—1968*, Ekenäs Tryckeri Aktiebolags Förlag, Ekenäs 1968, s. 120). Rexius — som alltså på sätt och vis är att betrakta som Finlands första professor i statskunskap — avled innan han kunde tillträda sitt ämbete och professuren blev därefter en längre tid obesatt.

⁶ Anckar, *op.cit.* (1973), s. 16.

⁷ Jan-Magnus Jansson, *Hans Kelsens statsteori mot bakgrunden av hans rättsfilosofiska åskådning*, Societas Scientiarum Fennica, Commentationes Humanarum Litterarum XV.5, Helsingfors 1950, s. 299.

⁸ Jansson, *op.cit.* (1950), s. 300.

⁹ Operationellt innebär detta krav 25 textsidor — skrifter som nått upp till denna tröskel har medtagits, skrifter som ej nått upp till denna tröskel har utelämnats. Vidare gäller att skrifter med en rent kursboksmässig översiktskaraktär har utelämnats oberoende av längd — exempel på sådana skrifter är Yrjö Ruutu »Lyhyt yleisen valtiopin kurssi» (1927) och Sven Lindmans »Statsskick och förvaltning i Finland» (1941).

¹⁰ Operationellt innebär detta krav att vi bortsett bl.a. från rent historiska framställningar (t.ex. K. R. Brotherus, »Uusimman ajan valtiollinen historia», 1922; Lolo Krusius-Ahrenberg, »Finland och den svensk-ryska allianspolitiken intill 1830—31 års polska revolution», 1946); politiska stridsskrifter och programförklaringar (t.ex. Yrjö Ruutu, »Ajan vaatimus», 1932; »Tie sosialismiin», 1945; Jussi Teljo, »Suomalainen valtion-yliopisto», 1926) samt arbeten av mer obestämd karaktär (t.ex. Sven Lindman, »En lärarbana vid Åbo Akademi» [Jacob Haartman], 1942).

⁴⁷ Det kan ha sitt intresse att notera att Axel Brusewitz i sitt sakkunnigutlåtande om Lindmans kompetens för professuren vid Åbo Akademi uppskattande nämnde sökandens »statistiska intresse». *Statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, protokoll jämte bilagor 1942* (Åbo Akademis bibliotek).

⁴⁸ Arthur F. Bentley, *The Process of Government. A Study of Social Pressures*, The Principia Press, Inc., Bloomington 1949 (reissue), ss. 162—163.